

Bezdůvodné obohacení a promlčení podle občanského a obchodního zákoníku

Skutečnost, že obchodní zákoník nemá vlastní úpravu bezdůvodného obohacení neznamena, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, nemůže být svou povahou vztahem obchodním. Jelikož obchodní zákoník neupravuje veškeré závazkové vztahy, do nichž podnikatelé vstupují, nelze jen z toho, že určitý závazkový vztah je upraven pouze v zákoníku občanském, vyvozovat, že jde o vztah občanskoprávní.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 805/2003, ze dne 14.1.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně I. F., a. s. v likvidaci, zastoupené, advokátkou, proti žalované D., a. s., o zaplacení částky 500.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 50 Cm 54/2001, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2002, č. j. 8 Cmo 142/2002-106, tak, že rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2002, č. j. 8 Cmo 142/2002-106, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Vrchní soud v Praze ve výroku označeným rozsudkem změnil rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 14. prosince 2001, č. j. 50 Cm 54/2001-69, kterým soud prvního stupně uložil žalované zaplatit žalobkyni částku 500.000,- Kč se 14,4% úrokem z prodlení od 25. května 1999 do zaplacení a na nákladech řízení 59.450,- Kč, tak, že žalobu zamítl (první výrok). Dále odvolací soud rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (druhý a třetí výrok).

V odůvodnění rozsudku odvolací soud zejména uvedl, že soud prvního stupně vyhověl žalobě, kterou se žalobkyně domáhala po žalované zaplacení částky 500.000,- Kč s příslušenstvím, vycházející ze skutečnosti, že právní předchůdkyně žalobkyně žalované tuto částku poskytla jako zálohu na předpokládanou spolupráci při výstavbě supermarketu v J. Jelikož předpokládaná smlouva (základní dohoda o vzájemné spolupráci při výstavbě S. D. J. - dále též jen „předpokládaná smlouva“) nebyla uzavřena, vznikla žalované povinnost poskytnutou částku žalobkyni vrátit. Soud prvního stupně žalobkyni uplatněný požadavek právně kvalifikoval jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním bez právního důvodu. Obranu žalované spočívající na námitce započtení shledal nedůvodnou, když v řízení nebylo prokázáno, že by „existovaly“ vzájemné pohledávky žalobkyně a žalované. Ohledně námítky promlčení soud prvního stupně dovodil, že právní úprava promlčení je pro „řešený případ“ obsažena v obchodním zákoníku (jeho § 392 a § 397), s tím, že závazek se stal splatným 24. května 1999 a soudní řízení bylo zahájeno 23. května 2001; k promlčení uplatněného nároku tak nedošlo.

Odvolací soud, jak se výslovně podává z odůvodnění napadeného rozsudku, nejprve zkoumal, zda je správný závěr soudu prvního stupně, že částka 500.000,- Kč nebyla poskytnuta žalobkyni žalované na základě smlouvy, a „zjistil“, že přesný obsah dohody žalobkyně a žalované se v průběhu řízení žalobkyni prokázat nepodařilo. Pokud žalobkyně navrhovala již v řízení před soudem prvního stupně provedení dalších důkazů a stejně tak žalovaná požadovala doplnění dokazování k prokázání existence řádného zápočtu vzájemných pohledávek, odvolací soud navrhované doplnění dokazování považoval za nadbytečné.

Ve vztahu k žalované uplatněné námitce promlčení totiž uzavřel, že i kdyby se žalobkyni podařilo prokázat, že platba, kterou poskytla žalované, byla pouze zálohou na plnění z předpokládané smlouvy, která následně nebyla uzavřena, již k datu 10. května 1999, kdy vyzvala žalovanou k vrácení poskytnutého plnění, věděla, že poskytla žalované bezdůvodné obohacení, tj. plnění bez právního důvodu. Odvolací soud dále zdůraznil, že právní úprava bezdůvodného obohacení je obsažena v občanském zákoníku jako úprava komplexní pro občanskoprávní i obchodní závazkové vztahy. Obchodní zákoník neobsahuje žádnou zvláštní úpravu promlčení ve vztahu k bezdůvodnému obohacení získanému plněním bez právního důvodu, a proto ani v případě, že stranami vztahu z bezdůvodného obohacení vzniklého plněním bez právního důvodu jsou podnikatelské subjekty a k majetkovému prospěchu

obohaceného došlo při podnikatelské činnosti, nebude v otázce promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení namíste aplikace obchodního zákoníku.

Posuzuje otázku promlčení žalobou uplatněného nároku podle ustanovení § 107 občanského zákoníku v souvislosti s ustanovením § 122 odst. 2 občanského zákoníku odvolací soud dospěl k závěru, že žalovanou uplatněná námitka promlčení je „oprávněná“, když právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný doví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Žalobkyně o těchto skutečnostech věděla nejpozději k datu 10. května 1999 a pokud soudní řízení bylo zahájeno až 23. května 2001 je žalobní nárok promlčen. Za tohoto stavu odvolací soud považoval za nadbytečné řešit další sporné otázky, jichž se strany sporu dovolávaly.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně včasné dovolání, namítajíc, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci [dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.]. Konkrétně poukazuje na to, že odvolací soud pochybil, když promlčecí dobu v případě, kdy jednoznačně jde o obchodní závazkový vztah, posoudil „podle lhůt“ platných dle občanského zákoníku, a pokud počátek běhu promlčecí doby, pro případ, že by se vůbec o bezdůvodné obohacení jednalo, stanovil patnáctým dnem od doručení výzvy k úhradě žalované.

Dále dovolatelka snáší argumenty, jimiž zpochybňuje závěr odvolacího soudu o neexistenci smluvně závazkového vztahu účastníků, zdůrazňujíc, že žádný ze soudů obou stupňů se jejím tvrzením, že nejpozději ke dni 21. července 1997 došlo ve smyslu ustanovení § 275 odst. 4 obchodního zákoníku ke konkludentnímu uzavření dohody upravující podmínky platby a nakládání se žalovanou částkou, řádně nezabýval a ani nevypořádal, v důsledku čehož dospěly oba soudy k právně vadnému závěru, že „se jedná o bezdůvodné obohacení“.

Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

V souladu s body 1., 15. a 17., hlavy I., části dvanácté, zákona č. [30/2000](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se pro dovolací řízení uplatní občanský soudní řád ve znění účinném od 1. ledna 2001.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a je i důvodné.

Dovolací soud, jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (§ 243 odst. 3 věta první o. s. ř.), v prvé řadě přezkoumal správnost závěru odvolacího soudu o promlčení žalobou uplatněného nároku.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, která na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, popřípadě ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 1 odst. 1 obchodního zákoníku tento zákon upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i některé jiné vztahy s podnikáním související. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení právní vztahy uvedené v odstavci 1 se řídí ustanoveními tohoto zákona. Nelze-li některé otázky řešit podle těchto ustanovení, řeší se podle předpisů práva občanského. Nelze-li je řešit ani podle těchto předpisů, posoudí se podle obchodních zvyklostí, a není-li jich, podle zásad, na kterých spočívá tento zákon.

Podle ustanovení § 261 odst. 1 obchodního zákoníku upravuje třetí část obchodního zákoníku závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.

Podle ustanovení § 451 občanského zákoníku platí, že kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat (odstavec 1). Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů (odstavec 2).

Odvolacímu soudu lze přisvědčit v tom, že právní úprava bezdůvodného obohacení obsažená v občanském zákoníku je úpravou komplexní a uplatní se jak pro občanskoprávní, tak i pro obchodní závazkové vztahy, když obchodní zákoník institut bezdůvodného obohacení neupravuje (srov. § 1 odst. 2 obchodního zákoníku).

Skutečnost, že obchodní zákoník nemá vlastní úpravu bezdůvodného obohacení však neznamená, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, nemůže být svou povahou vztahem obchodním. Jelikož obchodní zákoník neupravuje veškeré závazkové vztahy, do nichž podnikatelé vstupují, nelze jen z toho, že určitý závazkový vztah je upraven pouze v zákoníku občanském, vyvozovat, že jde o vztah občanskoprávní. Občanskoprávní charakter závazkových vztahů vzniklých z bezdůvodného obohacení nevyplývá ani z ustanovení § 261 odst. 6 obchodního zákoníku, když toto ustanovení je aplikovatelné pouze na smlouvy neupravené v hlavě II., části třetí obchodního zákoníku a upravené jako smluvní typy v zákoníku občanském (srov. rozsudek velkého senátu obchodního kolegia ze dne 18. června 2003 sp. zn. 35 Odo 619/2002, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 8, ročník 2003, pod číslem 143).

Povaha právního vztahu účastníků vzniklého plněním bez právního důvodu je pak rozhodující i pro řešení otázky, zda promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení získaného plněním bez právního důvodu se řídí právní úpravou zákoníku občanského či obchodního (srov. výše citovaný rozsudek velkého senátu obchodního kolegia a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 383/2001).

Pro přijetí závěru, zda vztah z bezdůvodného obohacení vzniklého přijetím plnění bez právního důvodu (srov. § 451 odst. 2 občanského zákoníku) je závazkovým vztahem obchodním nebo občanskoprávním, je tak nezbytné vyřešit otázku, zda bezdůvodné obohacení, jehož vydání je požadováno, bylo získáno na základě vztahu, který svým pojetím odpovídá ustanovení § 261 odst. 1 obchodního zákoníku či nikoli.

Jelikož odvolací soud založil svůj závěr o promlčení žalobou uplatněného nároku na tom, že i v případě, že stranami vztahu z bezdůvodného obohacení vzniklého plněním bez právního důvodu jsou podnikatelské subjekty a k majetkovému prospěchu obohaceného došlo při podnikatelské činnosti, nebude v otázce promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení namíste aplikace obchodního zákoníku, dovolací soud shledává jeho právní posouzení věci nesprávným a dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. tak byl dovolatelkou uplatněn po právu.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) podle ustanovení § 243b odst. 2 věty za středníkem, odst. 3, odst. 6 o. s. ř. zrušil a věc vrátil Vrchnímu soudu v Praze k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU](#)
- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušování řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)